

Terenska istraživanja

ISTRAŽIVANJE JAPODSKIH NASELJA
U KRBAVSKOM POLJU

Rad na istraživanju naselja prahistorijskih Japoda, koji traje već duže vrijeme, ove je godine nastavljen probnim iskopavanjem na gradinama Krbavskog polja. To je jedno od većih kraških polja, na rubovima kojeg se podižu utvrđena naselja sa pretežno vrlo dobro očuvanim tragovima tih utvrda, rađenih od neobrađenog kamena. Do sada se na ovim gradinama, osim kartiranja i fotografiranja, nisu poduzimala nikakva iskopavanja, pa je tako ovaj dio japodske teritorije ostao arheološki najmanje ispitan. Zbog toga je od 1976. g. intenziviran rad na ovom terenu, a u 1977. g. načinjena su probna istraživanja na Svilarevoj i Masnikosinoj gradini u Pećanima, Vjenčiću u Donjem Jošanu, Glavici u Mutiliću, Radekinjoj i Mrkobradinoj gradini u Mekinjaru, Vijencu u Toliću i Ogradini u Šalamuniću.

U ovom kraćem prikazu pomenut ću samo najvažnije rezultate istraživanja u 1977. godini.

Na Masnikosinoj gradini u Pećanima, na nižem platou, u neposrednoj blizini velikog kamenog bedema, otvorena je sonda veličine 4×3 m. Ispod humusa, na dubini od 0,43 m pojavio se zid kuće koji se sastojao od pravilnog reda kamenja većih dimenzija, neobrađenog, a orijentiran je u pravcu sjever-jug. Zid se protezao dužinom cijele sonde, a od njega su se odvajala poprečno još dva zida u pravcu istok-zapad, pa se lako moglo zaključiti da se ovdje radi o većoj kući sa više prostorija. Na južnom dijelu sonde, u uglu kuće, nađeno je ognjište sa mnogo dobro očuvanih većih fragmenata i cijelih keramičkih posuda, jedno željezno koplje uskoga dugačkog lista i jedna otvorena narukvica,

te kameni žrvanj sa okruglim rastiračem za usitnjavanje žitarica i mnogo kostiju divljih i pitomih životinja. Na drugom, manjem platou gradine nađeno je jedno dobro očuvano brončano koplje.

Na osnovu svih nađenih predmeta moglo se zaključiti slijedeće: naselje na Masnikosinoj gradini počelo je život krajem kasnog brončanog doba (HaB stupanj), bilo je smješteno na manjem platou na istočnom dijelu gradine, a zaštićeno od relativno niskog i pristupačnog zaleđa bedemom rađenim u tehnici suhog zidanja. U starije i mlađe željezno doba naselje se proširuje, izgrađuje se nov, veći pregradni suhozid i ispred njega, na nižem platou gradine podižu se kuće od kojih je i ova koju sam spomenula djelomično istražena 1977. godine. Nalazi iz te kuće pripadaju starijem željeznom doba (HaC stupanj). Takođe je važno napomenuti da su na ovom platou, kao slučajna nalaz, nađena dva rimska novčića iz I i II stoljeća (Octavian August i Faustina), pa je prema tome život na oba platoa gradine kontinuirano trajao od kasnog brončanog doba do u vrijeme rimske vladavine.

Istraživanjem obranbenog bedema na Svilarevoj gradini, također u Pećanima, dobiveni su podaci o načinu izgradnje utvrda. Na dijelu zapadnog bedema otvorena je poprečna sonda veličine 4×3 m. Nakon skidanja tankog sloja humusa, pojavilo se veće, neobrađeno kamenje kao dio utvrde, ali izmješano sa dosta zemlje koja je klizila sa koso nagnutog platoa gradine. Budući da je kraj tog suhozida bilo veoma mnogo keramičkih fragmenata sve do 0,50 m dubine, nije isključeno da smo otvaranjem ove sonde pogodili baš mjesto za otpatke, pogotovo što je među tim brojnim nalazima bilo i dosta životinjskih kostiju. U svakom slučaju, mnoštvo keramičkih oblika i naročito mnogo geometrijskim ornamentom ukrašenih primjeraka, pokazali su se veoma značajnim za određivanje starosti ovog naselja, za kojeg možemo reći da je počelo živjeti

krajem kasnog brončanog doba i nastavilo razvoj i u starije željezno doba. Po svojim tipološkim značajkama keramika je pokazala veliku sličnost sa nazalima gradinskih naselja zapadne i sjeverne Bosne (Pod, Vis, Kekića glavica i drugi).

I na ostalim istraživanim gradinama dobiveni su vrlo dobri rezultati, kako u pogledu novih saznanja o konstrukcijama bedema, tako i o pokretnim arheološkim spomenicima. Naročito su bili bogati nalazi na Ogradini u Šalamuniću, koja ima divno sačuvanu zemljanu terasu širine mjestimično do 10 m. Tu je otvoreno nekoliko manjih sondi i u svakoj su bili tragovi kuća: podnice, ognjišta, keramika, a slično je bilo i na gradini Vijenac u Toliću.

Na osnovu ovih osam sondiranih naselja možemo danas sa više sigurnosti govoriti o tipu kuće, o konstrukciji obranbenih utvrda i o nastanku i razvoju materijalne kulture na Krbavskom polju, koja je započela negdje krajem brončanog doba i trajala kroz cijelo starije i mlađe željezno doba. Na nekim gradinama, slično kao i u drugim dijelovima Centralne japodske teritorije, život se nastavio i u vrijeme rimske vladavine.

Ružica Drechsler-Bižić

ISTRAŽIVANJA ANTIČKOG NASELJA U PROZORU U LICI (*ARUPIUM*) U 1976. GODINI

U srpnju 1976. god. nastavljeni su zaštitni sondažni radovi na antičkom lokalitetu u ličkom selu Prozoru (antički *Arupium*), što ih Arheološki muzej u Zagrebu provodi nekoliko posljednjih godina uz suradnju Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu. Rezime istraživanja u 1974. i 1975. god., s kraćim osvrtom na značaj lokaliteta, tiskan je u Kronici Vjesnika Arheološkog muzeja u Zagrebu 3. serije-sv. IX, Zagreb 1975., str. 169—171, a o istoj temi smo redovito izvještavali u brojevima 16 i 17 Arheološkog pregleda, god. 1974. i 1975. Jednako tako sumirani su u nešto opširnijem obliku

rezultati istraživanja u 1976. god. u 18. broju Arheološkog pregleda, Beograd 1976.

Cilj je posljednje akcije bio najvećim dijelom posvećen utvrđivanju kontura urbaniziranog gradskog prostora, za što su istraživanja pružila samo djelomične potvrde, a za donošenje konačnih zaključaka trebat će nastaviti s radom, osobito u istočnoj i zapadnoj zoni naselja koje su najslabije istražene uslijed poteškoća što ih nameću neriješeni imovinsko-pravni odnosi zemljišta. Prema sadašnjem stanju istraženosti, imajući posebno u vidu rezultate posljednje kampanje, može se zaključiti da je antičko naselje imalo longitudinalni oblik, približne orijentacije istok-zapad. Južna stranica naselja čini se, da je sezala gotovo do samog podnožja brežuljkastog lanca dvojne gradine Vital, dok sjeverna stranica nije precizno utvrđena, ali se po relativno oskudnim nalazima u pojasu što gravitira trasi suvremene ceste Otočac-Ličko Lešće može pretpostaviti da ta granica nije sezala znatno sjevernije od područja tzv. Buljme, za koju smo ranije ustvrdili da je vjerojatno sasvim blizu najintenzivnije izgrađenog dijela grada.

Istraživanja u 1976. god. trajala su 8 radnih dana i za to je vrijeme istraženo 8 sonda dimenzija 4×3 m i prosječne dubine oko 2 m. Sonde 1976-A i B, locirane uz sjeverni rub »Buljme«, potvrdile su ranije pretpostavke o smanjenoj gustoći objekata što se više udaljavamo prema sjeveru, odnosno trasi suvremene asfaltne auto ceste. U tim sondama nisu nađeni ostaci planirane arhitekture, ali je nađeno dosta urušenog građevnog kamena i veći broj ulomaka prozorskog stakla, tegula, tubula, raznih keramičkih posuda i ostalog, što govori u prilog iznesenim pretpostavkama o postepenom slabljenju intenziteta gradnje sjeverno od parcele što ju lokalno stanovništvo običava nazivati »Buljmom«.

Pedesetak metara zapadno od spomenute parcele koja zbog toga što je prva i najtemeljitiije istražena parcela služi kao polazna točka u programiranju sondažnih zahvata, otkopano je pet sonda. Već u prvoj otkopanoj sondi (1976-C) evidentiran je zid širok 89 cm sa samo jednim redom sačuvanih klesanaca nad veoma visokom i kompaktnom temeljnom sto-

pom. Sačuvani su ostaci donjeg stroja podnog naboja, a nad njim, u presjeku čitave sonde vidljiv je nekoliko centimetara visok sloj gara. U sondi je nađeno mnogo sitnih nalaza, brončanog novca (III—IV st.), stakla i keramike, a osobito se ističu vrlo lijepi ulomci terra nigra keramike s ukrasnim motivom girlande i grozda. I u sljedećoj sondi (1976-D) otkopan je zid, nešto uži ali bolje sačuvan od zida iz susjedne sonde 1976-C. I ovdje je vrlo dobro sačuvan sloj podnog naboja, dok su sitni nalazi brojčano relativno skromni. Namjenu ovih zidova, odnosno objekata kojima su oni pripadali, nije bilo moguće odrediti, ali je sasvim izvjesno, imajući u vidu njihovu orijentaciju, da su pripadali istom građevnom kompleksu. Sonda 1976-E locirana je na mjestu mogućeg spoja tih dvaju zidova, ali se pokazalo da oni pripadaju zasebnim objektima, što je i logično obzirom na njihovu različitu debljinu. Otkriven je, međutim, ugao dvaju zidova različite orijentacije i tehnike gradnje od zidova iz susjednih sonda, a pored toga na jednom od krakova zatečen je od nivoa temelja na više pravilan otvor namjenjen, vjerojatno, ugradnji ulaznih vrata. Kao i u drugim obližnjim sondama zabilježen je na razini poda uočljivi sloj gara, što navodi na zaključak da je čitav kompleks u nekom trenutku bio izložen vatri. Od pokretnih nalaza ističu se, uz ostalo, ulomci bojane zidne žbuke i vrlo mnogo staklenih ulomaka, a posebno je zanimljiva fragmentarno sačuvana lucerna s likovima dvojice gladijatora. Posljednje dvije sonde otkopane na ovom sektoru (1976-F i G) nisu otkrile tragove arhitekture, a i pokretni nalazi su u njima bili relativno rijetki.

Posljednja u nizu otkopana je sonda uz zapadnu stranicu »Buljme« (1976-H). U perimetru čitave sonde uočen je tanki sloj podnog naboja, a treba također istaći obilje različitog sitnog materijala, keramike, stakla, tegula i dr., kao i vrlo lijep primjerak brončane fibule sidrastog tipa (II—III st. n. e.) s popravljanom spiralom vjerojatno još u antičko vrijeme.

U 1977. god. nisu nastavljena istraživanja (treba tek spomenuti da je otkupljena parcela na kojoj se nalazi istražen kompleks antičkog kamenoloma), ali će

se s radom intenzivnije nastaviti u 1978. god., kada se, osim nastavljanja sa sondažnim akcijama, planiraju i zaštitni radovi na uređenju kompleksa kamenoloma.

Ante Rendić-Miočević

ISTRAŽIVANJA U BENKOVCU KOD OKUČANA 1976. GODINE

Ekipa Arheološkog muzeja vršila je u 1976. god. daljnja istraživanja i preliminarnu zaštitu na kompleksu vile rustike (villa rustica) u Benkovcu kod Okučana na rudini zvanj »Otrnci«.

Ranijim istraživanjima u dvije kratke kampanje 1955. i 1960. god. otkriven je ovaj objekt, tj. dio zgrade s tri prostorije. Najveća, pravokutnog oblika, čiji je pod pokriven mozaičkim čilimom komponiranim iz bijelih, plavih i crvenih kamenčića, koljenasto je flankirana s dvije dulje i uže prostorije opločene opekama i žbukanim podom. Tada je uočeno da je ova pravokutna zgrada vel. $14,50 \times 16$ m vjerojatno iz 3. st. n. e. i da je dva puta pregrađivana, te opremljena prefurnijem i uređajem za grijanje toplim zrakom. Kako se cijeli objekt nalazi samo cca 20 cm ispod gornje površine, podovi svih prostorija kao i zidovi bili su od atmosferilija zaštićeni natronskim vrećama, krovnom ljepenkama i nasuti nasipom.

Istraživanja vršena u 1976. god., nakon prekida od petnaest godina, koji je na žalost uslijedio zbog nedostatka financijskih sredstava, dala su nove spoznaje i izmijenila sliku tlocrtne razvedenosti zgrade. Kako do tada nije u potpunosti bila otkopana njena zapadna strana otvoren je novi blok 5×5 m na jugo-zapadnom dijelu zgrade. Pokazalo se da geometrijski proračunani jugo-zapadni ugao pada na postavljenu točku, ali ne zatvara arhitektonski sklop, jer se na spomenuti ugao prema jugu i sjevero-zapadu nadovezuju novootkriveni zidovi i prostorije, kojima zasad još nije moguće odrediti konačan broj i veličinu. Zidovi su solidno građeni a sačuvani mjestimice do 0,50 m. Tekstura podova od žbuke, valuća, lomlje-

nog kamena i prosloja ilovače vrlo je solidna i odgovara uobičajenim standardima. Od građevne opreme sačuvalo se nešto fragmenata oslikane zidne žbuke, dosta tubula i čavala.

Za vrijeme radova otvoreno je i nekoliko probnih reznjeva na već istraženim dijelovima zgrade, da bi se ustanovilo stanje sačuvanosti zidova i podova. Tom prilikom je konstatirano da podovi nisu pretrpjeli nikakva nova i veća oštećenja, ali su bokovi perimetralnih zidova stradali uslijed klimatskih promjena tokom godina. Radi toga su zidovi ponovo zatrpani i osigurani nasipom zemlje, a podovi pokriveni novom krovnom ljepenkom i nasuti zemljom.

Valerija Damevski

ISTRAŽIVANJA U LUDBREGU 1976. GODINE

Istraživanja u Ludbregu, antičkoj Ioviji-Botivo u 1976. god. nastavak su ranijih sondiranja, a imala su za cilj daljnje proučavanje poteza bedemskih zidova koji su opasivali naselje u ranom i kasnom carskom razdoblju.

Odabrane su lokacije za sedam sondi (25—31) i to na onim položajima u današnjoj jezgri Ludbrega gdje su se prema istraživanjima u 1968., 1969. i 1973. god. mogli pretpostaviti gradski bedemi.

U sondi 25/76, na Trgu žrtava fašizma br. 27. otkriven je nastavak sjevernog kasnocarskog bedema kojeg je trag nađen ranije, unutar cinkture crkve, u sondi 16/73.

Sonda 27/76 dala je fragment zapadnog kasnoantičkog bedema koji je sličan po fakturi i teksturi bedemu iz sonde 4/68 u Kalničkoj br. 7.

U podrumu kuće u ul. A. Blažića br. 19. (sonda 31) ispitan je dio masivnog ranocarskog bedema koji pripada istočnom bedemskom sistemu Iovije (uočen je već 1968. god. ali nije bio čišćen, ispitan i snimljen).

Ostale četiri sonde dale su rimski građevni gruh u kojem je bilo dosta ulomaka cigle, krovne opeke, žljebnjaka i kerami-

ke, što je sve ukazivalo na građevnu djelatnost stambenog karaktera.

Istraživanja u 1976. god. nisu dala definitivni odgovor u pogledu obranbenog sistema Iovije-Botivo u ranom i kasnocarskom dobu, ali su dala niz novih podataka za proučavanje njegove veličine, pravca pružanja i načina gradnje, te odnosa bedema iz starije i mlađe faze života i razvoja ovog antičkog naselja u blizini dravskog Limesa.

Branka Vikić

ISTRAŽIVANJE PODRUČJA SELA KOMIN (OPĆINA ZELINA) 1976/77. GODINE

Zahvaljujući evidentiranim ostacima arheološkog materijala i osobito velikih skupnih nalaza rimskog novca početkom 18. stoljeća i 1918. godine na području sela Komin, sve je više autora sklono ovdje ubicirati antičko naselje Pyrrri. Do najnovijeg vremena Komin nije bio sistematski i topografski dokumentiran.

Inicijativni rad ekipe Arheološkog muzeja iz Zagreba (D. Balen, Z. Dukat, M. Gorenc, A. Rendić-Miočević i K. Simoni), kroz nekoliko dana terenskog rada utvrdio je neke činjenice, s kojima treba računati kod daljnjih ispitivanja.

Bila su raspoloživa dva podatka, odnosno lokacije, i to: trag rimske ceste na obali potoka Moravčaka na livadama južno od Komina iz 1955. god., i nalazište spomenutih ostava novca na kat. čest. 381 uz zapadni rub velike oranice »Kamenice« u unutarnjem dijelu sela.

Južno od Moravčaka na nizinskom podvodnom tlu izgubljen je trag antičke ceste, koji se opet javlja na brežuljkastim padinama uz rub krčevine i usjekom šume stotinjak metara zapadno od današnje ceste. Rasuti šljunak ukazuje na trasu antičke ceste čija je supstrukcija oranjem uništena. Cesta je bila široka par metara, a može se kontinuirano pratiti kroz veću udaljenost prema Zelini. Valuće je raspršeno padinama brežuljka do zapadnog ruba savremene ceste.

Sjeverno od Moravčaka na pašnjacima, livadama i oranicama nisu pronađeni ni-

kakvi arheološki objekti ni materijal, isto kao i na isturenoj i erozijom deformiranoj južnoj strani seoskog brijega sa crkvom.

U velikom proštenjarskom kompleksu crkve samo u zvoniku ustanovljeno je, da su za dijelove konstruktivnih lukova, rubove prozorskih niša i doprozornika upotrebljeni antički blokovi različitih oblika i veličina, od vapnenca i pješčenjaka, koji se upadljivo razlikuju od lomljenjaka od kojega je izgrađena unutrašnjost.

Zapadno od sjevernog ruba priležećeg groblja protežu se oranice »Rebrenice« koje u blagom luku prate rub zaravnog vrha brežuljka. Na površini ovih oranica nalazi se lomljenjaka, šljunka, usitnjene žbuke i fragmenata rimske keramike, za koji se materijal zasada sa sigurnošću ne može utvrditi da li je spuznuo s najgornje terase ili je dislocirani materijal antičke ceste i njezinih pratećih objekata.

Dalje prema sjeveru terasaste se oranice nastavljaju i šire prema sjeverozapadu, te se na »Starom groblju« opet javlja lomljeno kamenje i građevni materijal s antičkom keramikom. Sav prateći arheološki materijal označuje trasu rimske ceste, koja je na tom potezu prolazila i zaobilazila antičko naselje najizrazitije uočljivo na većem kompleksu »Kamenice«.

Najzapadnije uspinje se put do platoa brežuljka, koji je viši od brijega s crkvom. Na njegovom vrhu na većim površinama a u smjeru sjever-jug rasut je šljunak i usitnjena opeka, odnosno keramika. Ova situacija pokazuje da je ovdje bilo zapadno skretnište antičke ceste u njezinom protezanju dalje prema sjeveru. Vjerojatno nije slučajno da se od ovog najvišeg dijela rimske ceste pod dosta oštrim kutom spušta suvremeni poljski put, koji dijagonalno presjeca rudine »Kamenice« i »Staroga sela«. Kod zaseoka Dubovca opet se nastavlja u smjeru sjever-jug, te se kao »Rimski put« spaja sa današnjom glavnom cestom Zagreb—Zelina—Komin—Bisag.

To je sve potvrđeno i dopunjeno pravilnom interpretacijom panoramske zemljopisne karte iz 1757 god., na kojoj Via antiqua prolazi s jugozapadne strane kominске crkve i skreće od nje prema sjeveru prelazeći spomenutu uzvisinu i ponovno nastavlja tok prema nedalekom

Bisagu. — Detalji istraživanja u članku: »Ambientalni i arheološki identitet antičkog naselja Komin — Pyrri«, Vjesti muzealaca i konzervatora Hrvatske god. XXVI, broj 2 — Zagreb 1977.

Marcel Gorenc

NOVI PODACI I NALAZI S ANTIČKIH I RANOSREDNJOVJEKOVNIH LOKALITETA MARIJA GORSKA I ČERNIČEVINA U LOBORU

Područje Lobora od ranije je poznato kao nalazište velikog antičkog nadgrobnog spomenika 2—3 st. n. e. s prikazom žene s dva vojnika od kojih oba imaju razna obiteljska imena. Drugi noviji nalaz s prošteništa Marije Gorske, dio je rano-srednjovjekovnog grednjaka, koji se kao rjeđi predstavnik kontinentalne pleterne plastike uklapa u krug starohrvatske baštine. — Najnovija zapažanja i nalazi na terenu bacaju novo svjetlo na problematiku ovog kraja od rimskih vremena do ranog i kasnog srednjeg vijeka.

Pećinasti brijeg na čijem je vrhu proštenjarska gotičko-barokna crkva Marije Gorske nalazi se na sjeveru od župne crkve u Loboru. Cijelu širinu brijega nazubljenu slikovitim rubnim izdancima od jugozapada do sjevero-istoka, prati polumjesečasto oblikovana dolina kroz koju teče potok Bučva. Dolina se blaže položenim stranama otvara prema jugu, pa se na njezinom središnjem dijelu ističu oranice intenzivno crne zemlje prožete paljevinom i garom, koje su i dale ime rudini »Černičevina«. Uz sjeverne i sjeveroistočne rubove oranica vidljive su oveće zaobljene ili snižene gomile ispluženog kamenog materijala, dok se na oranim površinama vide usitnjeni komadi glinenog antičkog i srednjovjekovnog posuđa i opeka. U cijelosti užij ambijent i šire susjedstvo brijega Marije Gorske i njemu priležeće doline sa Černičevinom predstavljaju primjer sukladnosti prirode i tektonike pejzaža i duge ljudske nastajenosti.

Sa zapadne strane brijega pristupni proštenjarski put ima dosta strme i kratke

serpentine. Kada se stigne do vrha pogled nije usmjeren na glavni objekt, proštenjarsku crkvu s ulaznim portalom i cinkturom, nego je ona nešto pomaknuta od osi prema južnom rubu platoa, gdje se ocrtavaju ostaci bedema i od njega zrakasto raspoređeni pregradni zidovi starije arhitekture. U ovim ruševinama nađen je spomenuti grednjak s pleterom od kojega je jedan dio danas u Arheološkom muzeju u Zagrebu, a drugi uzidan u kuću br. 70 zaseoka Horvati na sjevero-istočnom rubu platoa iza crkve.

Do sada nedefinirana arhitektura koja se ističe u nagibu i profilu osobito sjeverozapadnog i jugozapadnog dijela najgornje terase, a koja je uslovlila pomicanje proštenjarske crkve, pripada najvjerojatnije starijem samostanskom kompleksu.

Uz dislocirane kamene blokove srušenih kuća zaseoka Horvati, antički sloj deo oko 3 m otkriven je južno od cinkture prigodom zemljanih radova i novogradnje, u dužini od nekoliko desetaka metara. U njemu se nalazi vrlo mnogo ostataka kamena, opeka, žbuke i različitih fragmenata rimske keramike. Da je ovdje stajala antička arhitektura ne svjedoči samo spomenuto urušenje, nego i nalazi tubula koji posvjedočuju kvalitetnu izgradnju sa sistemom hipokaustičkog grijanja.

Najinteresantniji je nalaz mramorne srednjovjekovne škropionice koja je sekundarno izvedena od fragmenta rimskog antefiksa koji je prikazivao ležećeg lava. Ranije spomenuti pleterni fragment također je od iste vrste mramora, pa bi se moglo pretpostaviti da su oba ulomka dijelovi većeg rimskog spomenika.

Kontinuitet nalaza od antike do kasnog srednjeg vijeka na položajima Marije gorske i Černičevine nije slučajna, ali je tim više interesantan za daljnja sistematska istraživanja.

Marcel Gorenc

TERENSKA ISTRAŽIVANJA U PODRAVINI

Ekipa Arheološkog muzeja u Zagrebu vršila je pokusno iskopavanje zaštitnog obilježja od 11. do 19. srpnja 1977. godine, u podravskom selu Medvedička, općina

Đurđevac. Povod tom istraživanju bila je pojava groba, otkrivenog slučajno još 1973. godine, unutar sela ispred kolnog ulaza u dvorište kuće br. 38, kada je pri kopanju kanala za vodovod uočen rano-srednjovjekovni mač, što ga se uspjelo spasiti i dopremiti u Arheološki muzej u Zagrebu.

Sondažno istraživanje provedeno je na dostupnom okolnom terenu iskopom osam pokusnih rovova, koji su dokazali da ondje zapravo ne postoji očekivano ranosrednjovjekovno groblje. Jedan od tih pokusnih rovova lociran je na sam položaj groba ratnika, uočenog 1973. godine, pa se pomnijim pretraživanjem poremećene grobne cjeline u raci ustanovilo još nekoliko u njoj zaostalih arheoloških nalaza, i to jezičac koji pripada maču, bojna sjekira, nož itd. Prema tome evidentiran je u selu Medvedička pojedinačni grob ratnika, obilježen ranokarolinškim mačem i ukrasnim adekvatnim jezičcem franččkog podrijetla druge polovice 8. stoljeća, združen sa slavenskom bojnom sjekiricom. Grob ratnika valja datirati u vrijeme oko 800. godine.

Znanstvena arheološka interpretacija tog rijetkog i značajnog grobnog nalaza objavljena je u drugom poglavlju s popratnim dodatkom, u raspravi »Novi ranokarolinški nalazi u Jugoslaviji«, u sklopu ovog sveska Vjesnika Arheološkog muzeja u Zagrebu.

Zdenko Vinski

I z l o ž b e

»ISTRAŽIVANJE TUMULA STARIJEG ŽELJEZNOG DOBA U MEĐIMURJU«

Arheološka ispitivanja terena u sjeverozapadnoj Hrvatskoj sprovedena zadnjih godina pokazala su da je područje između Drave i Mure bogato tumulima — tim dragocjenim i važnim spomenicima za proučavanje materijalne kulture i društvenog razvoja starijeg željeznog doba. Otkri-

vene su cjelovite nekropole tumula naročito gustih oko sela Goričan, Donji Kraljevec i Hodošan nedaleko Čakovca u donjem Međimurju. Arheološki muzej u Zagrebu je 1974. i 1975. godine vršio zaštitna iskopavanja istraživši četiri tumula iz skupine oko sela Goričan. Rezultati tih istraživanja bili su prikazani na izložbi otvorenoj od 21. prosinca 1976. do 20. siječnja 1977. godine u prostorijama Arheološkog muzeja u Zagrebu. Prezentiran je izbor obilnog iskopanog materijala sa svom popratnom tehničkom i fotografskom dokumentacijom samih istraživanja. Legendama i etiketažom, što su pratili eksponate, objašnjeno je značenje ovih istraživanja koja su unijela više svjetla u dosad oskudno poznavanje prapovijesti Međimurja i koja su na tom području otkrila istaknutu protohistorijsku kulturu starijeg željeznog doba 7. do 4. stoljeća prije n. e. rasprostranjenu i u susjedne krajeve Gradišća, jugozapadne Transdanubije i istočnog dijela Donje Austrije.

Izložba je bila prenesena i u potpunosti prikazana u Muzeju Međimurja u Čakovcu u ljetu 1977. godine.

K. V. G.

»OBLICI I BOJE — Antičko staklo iz fundusa muzeja«

Od 3. do 27. studenog 1977. god. održana je u Arheološkom muzeju izložba antičkog stakla. Izloženi primjerci iz raznih lokaliteta rimske Panonije i Dalmacije dio su velike zbirke koju muzej posjeduje. Bogatstvo oblika te spektar boja i niansa pokazuju koliko je već u to rano vrijeme (1—4. st. n. e.) bio razvijen ovaj obrt. Materijal je izložen prema radioničkim centrima — italjskim, galskim, mediteranskim i porajnskim. Najraniji primjerci pripadaju italjskim i mediteranskim radionicama 1. i 2. st. n. e., a najkasnije je stizala staklena roba na naše tržište iz germanskih centara tokom 3. i 4. st. n. e.

U inventaru izložbe zastupljene su sve vrste posuđa za svakodnevnu upotrebu, te razni oblici bočica za mirisna ulja i balzame iz kvalitetnog i raznobojnog stakla.

Izložba je ilustrirana crtežima i fotosima staklarskih peći (Köln i Mitrovica) i načina obrade stakla, te kartom nalazišta, a sve je protumačeno legendama i kratkim napisima u vitrinama.

V. D.

»NATPISI IZ DOBA HRVATSKIH NARODNIH VLADARA«

Arheološki muzej u Zagrebu priredio je 1976. godine izložbu »Natpisi iz doba hrvatskih radodnih vladara — u povodu 1000. obljetnice nadgrobno natpisa kraljice Jelene«. Tu je izložbu finansijski omogućila Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, u vezi s prigodnim znanstvenim skupom, održanim tim povodom i posvećenim toj tematici.

Izložen je izbor fotografija s najznačajnijim brojnim natpisima na kamenim spomenicima, pisanim kako na latinskom jeziku latinskim slovima, tako i na narodnom, hrvatskom jeziku glagoljskim pismom. Među njima se ističe onaj Jeleninog epitafa iz Solina, koji nosi kao datum uklesanu godinu 976. Ovom prigodom izložen je u originalu kameni spomenik (čuva ga Arheološki muzej u Zagrebu) iz Muća s natpisom kneza Branimira — jedan od četvero poznatih natpisa s imenom tog kneza — i uklesanom godinom 888., koji je raniji od Jeleninog natpisa, te je ujedno i najstariji datirani natpis na kamenu u Slavenu uopće.

Izložba je otvorena 14. lipnja na mjesec dana, ali je zbog interesa javnosti bila produžena do 30. rujna 1976. godine.

Z. V.

CIKLUS PRIGODNIH FOTO-IZLOŽBI

U nastojanju da redoviti program izložbene aktivnosti dopuni novim oblicima prezentiranja arheološke građe Arheološki muzej u Zagrebu je na poticaj Komisije za kulturu, informatiku i sport OOSSO

Z. E. T.-a, OOUR Autobus, Pogon Dubrava, u periodu od kraja 1976. god. do konca 1977. god. priredio četiri tematske fotoizložbe, postavljene na panoima u Restoranu društvene prehrane Z. E. T.-ova pogona u Dubravi. Odabir tema, pa i sama ideja da se na fotografijama prikaže dio materijala iz bogatog muzejskog fundusa (u planu su nove izložbe slične koncepcije i sadržaja) trebalo bi da posluže kao podstrek za cjelovitije razgledavanje originalnih izložaka što se nalaze izloženi u okviru stalne muzejske postave.

Zajedničko je svim spomenutim fotoizložbama da su bile otvorene po dva tjedna, te da su bile opremljene s po tri-desetak fotografija manjeg formata, s općom uvodnom legendom i većim brojem kratkih legendi kao objašnjenje sadržaja ilustracija.

Prva je u nizu, u toku studenog 1976. god. priređena izložba s naslovom *»Izbor najznačajnijih eksponata iz zbirke Arheološkog muzeja u Zagrebu«*. Zamisao je bila da se dade opća informacija o najznačajnijim i publici najzanimljivijim izlošcima iz svih zbirki Muzeja (prehistorijske, egipatske, antičke, srednjovjekovne i numizmatičke), a ujedno je iskorištena prilika da se ukratko eksplicira razvojni put ustanove te sadašnja organizacijska shema i djelokrug rada Muzeja. Zatim su slijedile dvije izložbe što ih je priredio Numizmatički odjel odabravši teme kojima se na prilagodljiv način višeznačno objasnio fenomen kovanog novca, s posebnim osvrtom na likovne kvalitete antičkog kovanog novca. Obje su izložbe bile opremljene izvanredno izražajnim fotografijama mr Mladena Grčevića, što je znatno doprinjelo dobrom prijemu tih izložbi kod publike. Izložba *»Izbor grčkih novaca iz fundusa Numizmatičke zbirke Arheološkog muzeja u Zagrebu«* održana je u veljači 1977. god. U uvodnoj legendi napisanoj za tu priliku naznačena je visoka razina kako u likovnom pogledu, tako i kvaliteti i plemenitosti materijala grčkog kovanog novca, u čemu se ogleda stupanj umjetničke i zanatske zrelosti sredine u kojoj je novac nastao, osobito ako se ima

u vidu da su i neka izgubljena ili uništena remek-djela klasične grčke umjetnosti prikazana na novcu, postavši na taj način dostupna oku znatiželjnika.

Druga izložba Numizmatičkog odjela upotpunila je sliku antičke produkcije novca izborom reprezentativnih primjeraka kovana novca iz rimskog perioda, a ujedno je pružila priliku zainteresiranima da se vizualno upoznaju s portretima rimskih careva i članova njihovih obitelji, koji su, prema tadašnjem običaju, na aversu novca utiskivali svoj lik. Izložba s naslovom *»Portreti careva i članova njihovih obitelji na rimskom novcu«* realizirana je u travnju 1977. god., a nakon dvotjednog prikazivanja u Z. E. T.-ovu pogonu u Dubravi bila je jednako dugo otvorena u pogonima Z. E. T.-ove centrale na Trešnjevci.

U pripremi posljednje u nizu ovih fotoizložbi sudjelovali su svi odjeli Muzeja s izuzetkom egipatskog. Izložba je priređena pod nazivom *»Arheološki spomenici s područja Zagreba i uže okolice«*, a namjera je bila da se izdvoje i na jednom mjestu prikažu ostaci materijalne kulture šireg područja Zagreba, jer taj materijal nije dovoljno uočljiv među drugim izloženim eksponatima. Osim snimaka najzanimljivijih eksponata iz vremenskog raspona od prehistorije do razdoblja formiranja srednjovjekovnih gradskih jezgri, na izložbi je prezentiran niz snimaka načinjenih prilikom arheoloških istraživanja, s posebnim naglaskom na iskopavanja u selu Ščitarjevu (rimska Andautonia) kraj Velike Gorice, gdje su otkriveni ostaci dobro sačuvanih objekata iz antičkog doba. Izložba je bila otvorena 6. VI 1977. god., a nakon jednomjesečnog prezentiranja publici u oba ranije spominjana Z. E. T.-ova pogona bila je prenesena na Otok mladosti kraj Šibenika gdje je za ljetnih mjeseci, u vrijeme trajanja omladinskih radnih akcija, bila izložena kao jedan od segmenata kulturne aktivnosti omladine koja je uzela učešća u radovima na podizanju omladinskog naselja na tom otoku.

»PRILOG ARHEOLOGIJE POVIJESTI
LUDBREGA U RIMSKO DOBA«
(ISTRAŽIVANJA OD 1968—1973. GOD.)

O izložbi pod gornjim naslovom što ju je Arheološki muzej u Zagrebu priredio u jesen 1975. god. u Ludbregu bilo je riječi u Kronici Vjesnika Arheološkog muzeja u Zagrebu, 3. serija-sv. IX, Zagreb

1975., str. 172—173. Ovom prilikom samo napominjemo da je ova izložba, na kojoj su sumirani rezultati novijih istraživanja na području antičke Iovije (Iovia-Botivo), bila prenesena u Zagreb i u prostorijama Arheološkog muzeja prikazana zagrebačkoj publici od 21. XII 1976. do I 1977. god.

A. R. M.

